

Skötselplan för Nynäsbackens ängsområde i Jakobstad

6.8 2018 JAANA HÖGLUND, PROAGRIA KESKI-POHJANMAA

PROJEKTET HOTAD LANDSBYGDSNATUR VÅRDAS GENOM SAMARBETE, "UHMA"

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

1. INLEDNING

Vårdbiotoper såsom ängar och hagmarker är bland våra mest hotade naturtyper. Som en följd av att jordbruket har förändrats och traditionell markanvändning, såsom bete och slåtter minskat, kvarstår endast en bråkdel av de forna ängsmarkerna. På många håll har de soliga och örtrika backarna och skogsgläntorna vuxit igen eller ersatts av odlad åkermark. Många växtarter och insekter som är beroende av en ljus och en näringsfattig miljö hotar därmed att försvinna.

Målet med denna plan är att vårda värdefull natur- och kulturmiljö på Nynäsbacken i Jakobstad. Planen har uppgjorts inom det av EU:s jordbruksfond finansierade projektet hotad landsbygdsnatur vårdas genom samarbete, ”UHMA. Samarbete kring skötseln har diskuterats med staden Jakobstad i april 2018 (Anders Blomqvist, Sofia Zittra) och lärare från Oxhamns skola (Pia-Maria Mattsson, Therese Finell). Elever och lärare bekantade sig med backens naturmiljö hösten 2017, då räfsningstälko av slåttad vegetation ordnades inom ramen för UHMA projektet.

Med småskaliga röjningar, slåtter och/eller bete kan man bevara de öppna och lågväxta ängarna med sällsynta växtarter samt den kulturhistoriska miljön som kännetecknar området.

2. ALLMÄN BESKRIVNING

Nynäsbacken är beläget i bostadsområdet Västermalm, drygt en kilometer från absoluta centrum av Jakobstad. Det landskapsmässigt vackra grönområdet som till arealen omfattar totalt ca 1 ha, består av gammal hävdad kulturmiljö; öppna ängar och halvöppen hagmark. Stengärdsgårdarna i området påminner om områdets markanvändningshistoria. På ängarna växer sällsynta växtarter som kräver skötsel för att bevaras.

Området är historiskt värdefullt och känt som Kungsladugårdsbacken. Det är registrerat som ett fornminnesområde av Museiverket.

3. MARKANVÄNDNINGSHISTORIA OCH NUVARANDE MARKANVÄNDNING

3.1 MARKANVÄNDNINGSHISTORIA

Historiska kartor över Jakobstad från 1700-talet, visar att området har långa traditioner som gammal betesmark. På en karta från 1754 framgår att Nynäsbacken är ”ringa betesmark bevuxen med enris och gran som är mycket stenig och torr”(se bilaga 3). En flygbild från 1953 visar att det planerade området varit öppen ängs- och åkermark. Den traditionella markanvändningen med bete och slåtter har haft stor betydelse för naturmiljön och präglat växtlighetens utveckling.

Nynäsbacken är av museiverket registrerad som ett fornlämningsområde. En arkeologisk utgrävning ägde rum 1989 och avslöjade en husgrund från senare delen av 1600-talet

(Fewster 1989). Huset har varit ett bostadshus med en stenugn som kan ha varit i användning ännu på 1800-talet. Enligt verket "Historiska och statistiska anteckningar om städerna i Finland" (Gylden 1844) skall Ebba Brahe ha grundat staden vid Pinnonäs Kungsladugård, som antas ha funnit i östra delen av Nynäsbackens område, intill västerleden. Till Kungsladugården hörde 6 och 2/3 hemman i Pedersöre Kyrkby. År 1661 skall stadens borgerskap ha köpt Pinnonäs gård. Förutom en husgrund hittades under utgrävningarna även delar av olika bruksföremål och benrester av boskap.

Enligt rapporten från den arkeologiska utgrävningen är Nynäsbacken en istidsformation bestående av fin sand med ett större inslag av stenblock. Större mängder sand har avlägsnats på bägge sidorna om den gamla sandvägen genom området. Backsvalor ska ha tidigare häckat i groparna. Västerleden har snittat delar av kullen i sydöst.

För att bevara backens växtlighet och de sällsynta växtarterna hade staden Jakobstads miljöinspektion ordnat med fårbeta på backen under 1980-1990 talet. Mellan åren 2005 - 2016 har Jakobstadsnejdens natur r.f med talkokrafter ansvarat för slåtter och räfsning av backen.

3.2 NUVARANDE MARKANVÄNDNING

Nynäsbacken är enligt gällande generalplan från 2008 anvisad som stadspark för vistelse och lek. Enligt detaljplanen för området från 1977 är området reserverat som parkområde som bör bevaras i naturtillstånd.

Området används i dag närmast som rekreationsområde för närområdets invånare och stadens skolor. Oxhamns skola har årligen haft orientering och spårning i området.

4. BEAKTANSVÄRDA NATURTYPER OCH ARTER

I området förekommer frisk äng med inslag av torr äng samt hagmark. Områdets växtarter inventerades av Birthe Wistbacka år 2010 och inventeringen kompletterades vid uppgörandet av denna skötselplan. En förteckning på växtarter finns i bilaga 4. Av de inventerade arterna kan noteras speciellt de hotade och hänsynskrävande arterna gulmåra (*Galium verum*, VU) och backnejlika (*Dianthus deltoides*, NT) samt typiska arter för torra hävdade ängar såsom bockrot, (*Pimpinella saxifraga*), liten blåklocka (*Campanula rotundifolia*) och smultron (*Fragaria vesca*).

I hagmarken trivs många fåglar och ett flertal fågelholkar har blivit uppsatta här. Trädbeståndet är mångsidigt med bl.a björk, hägg, rönn och asp. Flera av träden har håligheter och även murknande ved förekommer.

5. MÅLSÄTTNINGEN MED SKÖTSEL AV OMRÅDET

Målsättningen är att bevara och återställa igenvuxna vårdbiotoper, samt att bevara öppna kulturmarker med dess natur- och landskapsvärden. Öppna och halvöppna vårdbiotoper med dess flora och fauna är nationellt hotade, eftersom deras andel minskat kraftigt efter att den traditionella markanvändningen, såsom naturbete och slåtter minskat. Bevarande av öppna och halvöppna livsmiljöer ökar naturens mångfald.

Med slåtter, småskaliga rójningar och bete stävjas igenväxningen och landskapet öppnas upp, vilket ökar dess rekreativsvärde. Genom att återuppta den traditionella markanvändningen kan man även bevara områdets kulturhistoria och erbjuda skolorna en plats för undervisning av närmiljöns biologi, geografi och historia.

6. SKÖTSELÅTGÄRDER

Området kan indelas i två delområden på båda sidor av den skogsväg som går genom området och som används för service och rekreation.

6.1 DELOMRÅDE 1, 0,5 HA

Området är beläget mellan skogsvägen som går igenom hela området och Västra ringvägen. I öster gränsar området till Västerleden. Området består av öppen frisk äng med inslag av torräng. Den trädbevuxna delen är delvis igenvuxen hagmark. En stengärdesgård avgränsar området mot skogsvägen. Värdefull och sällsynt växtlighet växer speciellt på de torrare och högre delarna av ängen.

Målsättningen är att säkerställa tillräckligt med ljus och öppenhet och en näringsfattig växtmiljö. I den trädbevuxna delen återställs tillräckligt med gläntor för att bevara hagmarkskaraktären. En hagmark skall i regel ha en krontäckning upp till 35%.

Åtgärder: Den öppna ängen slås med slåttermaskin eller annat redskap som har skärande (inte krossande!) brett. Slåttern utförs i början av augusti. Det slåttade gräset räfsas i hop och förs bort från området för att inte tillföra ängen extra näring. Om ängen används i undervisningssyfte kan höet bärgas på störrar.

För att säkerställa tillräckligt med solljus från söder avverkas de unga björkarna längs Ringvägen. Intill stengärdesgården avverkas unga tallar för att framhäva stengärdesgården och möjliggöra bättre ljusförhållanden.

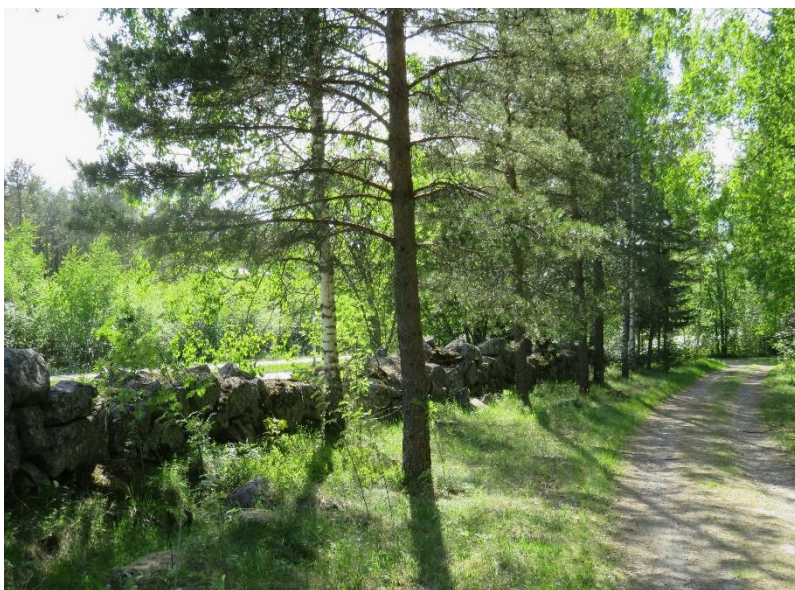
I den trädbevuxna hagmarksdelen röjs främst sly men även en del träd för att skapa en tydligare struktur med gläntor och trädgrupperingar. Røjningen bör utföras varsamt och vackra trädexemplar av olika ålder och art bevaras. Speciellt bevaras gamla och stora träd. I en hage bör även finnas murknande träd som möjliggör håligheter för fåglarna. Røjningarna utförs i slutet av sommaren, medan näringen finns i löv och stammar. Røjningsavfallet måste samlas i hop och föras bort från området. Om røjningarna anpassas till början av augusti, kan skolans elever samla i hop det røjda slyet och på en överenskommen plats nära vägen för att det sedan behandligt ska kunna upphämtas av stadens arbetare.

Delområde 1. Området slås med slåttermaskin i början av augusti. Oxhamns skolas elever räfsar i hop det slagna gräset och samlar i hop det i en hög närmast vägen. En del av gräset kan i undervisningssyfte läggas upp på störrar.

Hagmarkskaraktären återställs i den trädbevuxna delen söder om skogsvägen som går genom området.

Tallarna intill stengärdesgården avverkas för att ge stengärdesgården mera synlighet i landskapet och tillföra ängarna ljus.

6.2 DELOMRÅDE 2, 0,4 HA

Området är beläget mellan skogsvägen och bakgårdarna till egna hemshusen vid Radiovägen. I öster gränsar området till frisk moskog. Denna öppna äng omges av stengärdesgårdar på tre sidor.

Målsättningen är att säkerställa tillräckligt med ljus och öppenhet samt en näringsfattig växtmiljö med en mångfald av örter och gräs, samt att framhäva stengärdesgården som kulturhistoriskt element.

Åtgärder: Den öppna ängen betas av får. Betesskötseln har diskuterats Conny Englund som driver jordbruket Engagård. Mängden betesdjur anpassas till områdets produktion och betetrycket övervakas regelbundet i samband med övervakningen av djuren. För lågt betetryck gynnar högväxta arter och hindrar de ljuskrävande lågväxta gräsen och kärlväxterna att etablera sig. För högt betetryck sliter på växtligheten, hindrar de blommande örterna att föröka sig och söndrar marken. I nedanstående tabell framkommer ungefärligt antal djur för olika typer av biotoper. Ifall djuren roteras mellan flera betesområden som djurägaren har, kan ängen betas av flere djur under en kortare period. Eftersom området fungerar som skolans undervisningsobjekt, bör fåren vara kvar då skolorna börjar i medlet av augusti. Som exempel kunde 3 får släppas ut på ängen i medlet av juli och beta ängen till slutet av augusti. Betet instängslas med fårnät. Ängen förses med en vattenkrubba och fåren skall hela tiden ha tillgång till vatten. Övervakningen av fåren sköts i samråd med invånarna längs Radiovägen.

För att synliggöra och bevara stengärdesgårdarna runt ängen bör de på sikt friställas från sly och träd som växer ovanpå dem. Vackra landskapsträd intill stengärdesgårdarna bevaras. De hus vid Radiovägen vars bakgårdar gränsar till ängen säkras möjligheten till servitut och avstängslingen anpassas enligt detta (se kartan, bilaga 2.).

Rekommenderat betetryck om betesperioden omfattar ca 120 dygn.

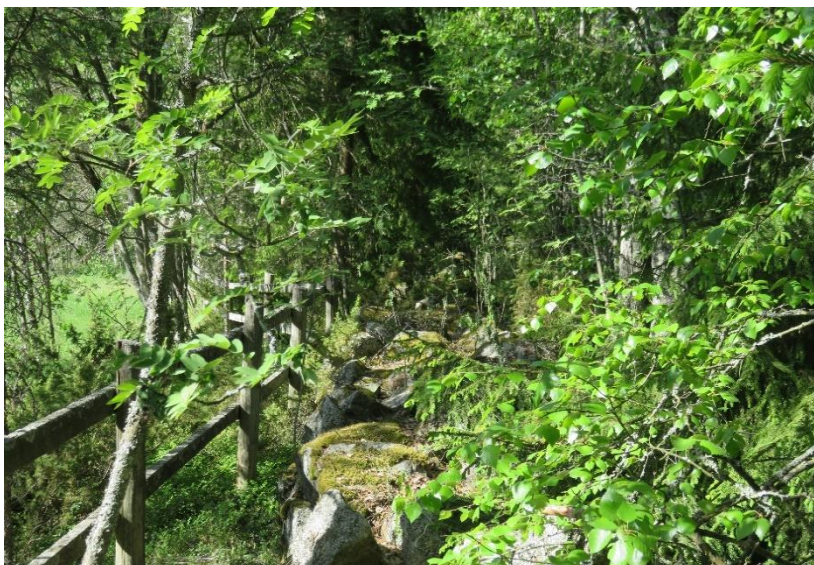
	KVIGA < 1ÅR	KVIGA >1V	KÖTTNÖT < 1V	DIKO + KALV	TACKA+ 2,5 LAMM	HÄST
TORRÄNG	1,0-1,2	0,5-0,8	0,4-0,6	0,2-0,4	1,5-2,0	0,4-0,8
FRISK ÄNG	2,0-2,5	1,0-1,8	0,9-1,2	0,5-0,8	2,0-2,5	1,0-1,4
STRANDÄNG	1,5-3,0	1,0-1,8	0,7-1,4	0,5-1,0	2,0-4,0	0,8-1,6
HAGMARK	1,2-2,0	0,7-1,3	0,5-1,0	0,4-0,8	1,5-2,5	0,6-1,2
SKOGBETE	0,2-0,8	0,05-0,5	0,05-0,4	0,04-0,3	0,2-1,0	0,05-0,4

Delområde 2. Den öppna ängen bakom Radiovägen bevaras och sköts med hjälp av fårbeta.

Stengårdsgårdarna framhävs som kulturhistoriska element. Vackra landskapsträd bevaras.

På friställs stengårdsgårdarna från växtlighet som täcker dem och hotar att förstöra dem.

Källor:

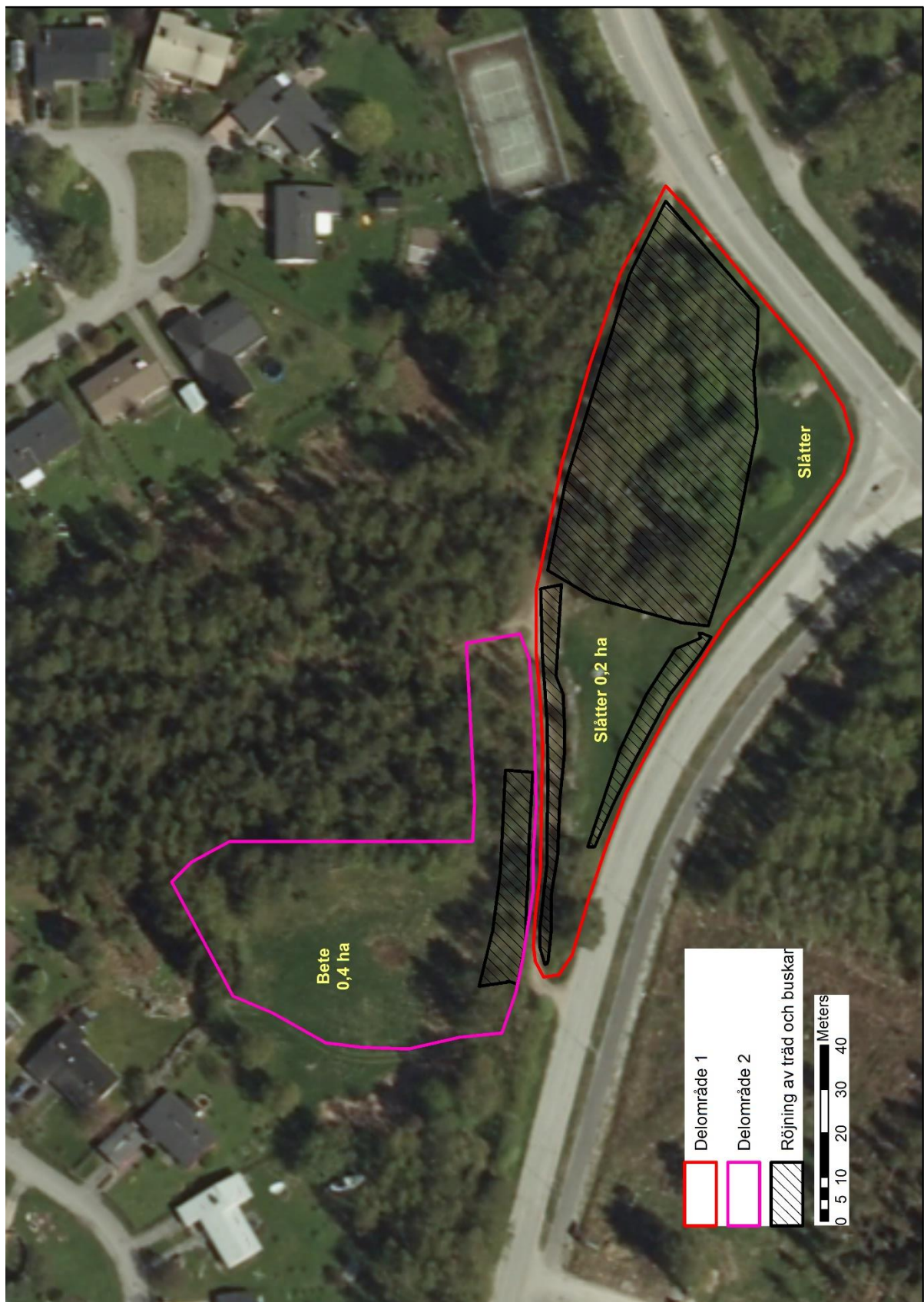
Fewster, D 1989: De arkeologiska utgrävningarna på Jakobstad Galgbacken och Nynäsbacken 1989. Rapport. Museiverket, www.kyppi.fi.

Gylden Claes, Wilh, 1844: Historiska och statistiska anteckningar om städerna i Finland. Helsingfors, Waseniuska boktryckeriet, 1845.

Bilaga 1. Lageskarta

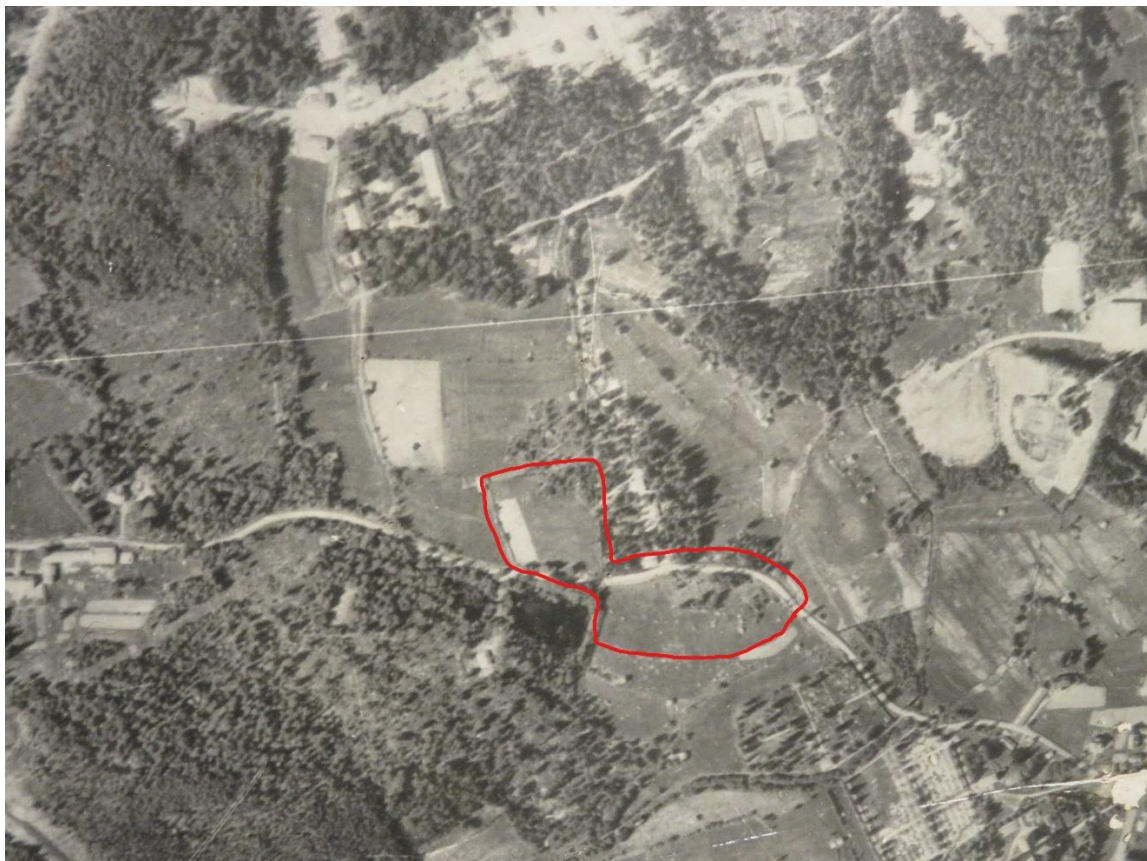

Bilaga 2. Karta över skötselområde

Bilaga 3. Historiska kartor

Överst en historisk karta föver Nynäsbacken från år 1754 och under den en flygbild från 1953.

Bilaga 4. Lista över inventerade växtarter (örter och gräs) på Nynäsbacken

Svenska	Vetenskapligt namn
rölleka	<i>Achillea millefolium</i>
nysört	<i>Achillea ptarmica</i>
daggkåpa	<i>Alchemilla sp</i>
hundloka	<i>Anthriscus silvestris</i>
ängsklocka	<i>Campanula patula</i>
liten blåklocka	<i>Campanula rotundifolia</i>
brudborste, borsttistel	<i>Cirsium helenioides</i>
tuvtåtel	<i>Deschampsia caespitosa</i>
backnejlika	<i>Dianthus deltoides</i>
smultron	<i>Fragaria vesca</i>
älggräs	<i>Filipendula ulmaria</i>
gulmåra/stormåra	<i>Galium verum/G x pomeranicum</i>
flockfibbla	<i>Hierachium umbellatum</i>
fyrkantig johannesört	<i>Hypericum maculatum</i>
vitplister	<i>Lamium album</i>
gulvial	<i>Lathyrus pratensis</i>
ekorrbar	<i>Maianthemum bifolium</i>
ängskovall	<i>Melampyrum pratense</i>
harsyra	<i>Oxalis acetosella</i>
timotej	<i>Phleum pratense</i>
bockrot	<i>Pimpinella saxifraga</i>
solöga	<i>Ranunculus acris</i>
hallon	<i>Rubus idaeus</i>
stenhallon	<i>Rubus saxatilis</i>
gul fetknopp	<i>Sedum acre</i>
gullris	<i>Solidago virgaurea</i>
grässtjärnblomma	<i>Stellaria graminea</i>
renfana	<i>Tanacetum vulgare</i>
maskros	<i>Taraxacum officinale</i>
rödklöver	<i>Trifolium pratense</i>
blåbär	<i>Vaccinium myrtillus</i>
lingon	<i>Vaccinium vitis-idaea</i>
teveronica	<i>Veronica Chamaedrys</i>
kråkvicker	<i>Vicia cracca</i>
hundviol	<i>Viola canina</i>
nässla	<i>Urtica dioica</i>